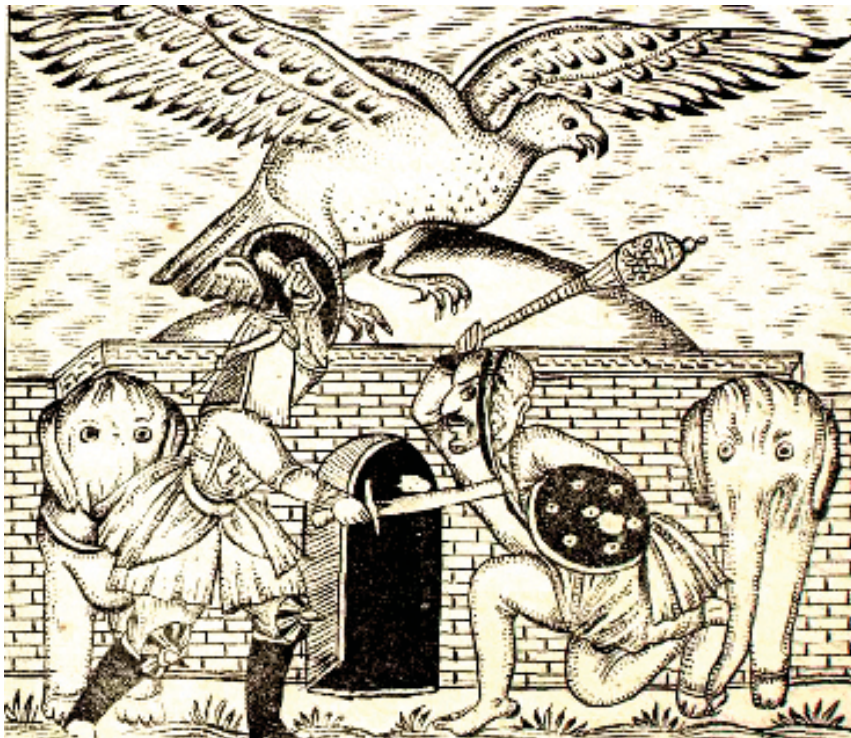


دگر ریختی دیوان در تصاویر چاپ  
سنکی اسکندرنامه ثقالی (۷۴-۱۲۷۳ق.  
۱۸۵۶-۵۷م.)



اسکندرنامه، تهران، ۱۳۱۶ق، عنوان  
تصویر مخدوش شده، جلد سوم،  
فاقد رقم کتابخانه ملی ایران، شماره  
کتابشناسی ۶۶۵۸۹



## دگر یختی دیوان در تصاویر چاپ سنگی اسکندرنامه نقالی (۷۴-۱۲۷۳ق. ۵۷۱-۱۸۵۶م.)\*

نیمادهم \*\* مهدی حسینی \*\*\*

تاریخ دریافت مقاله: ۹۵/۲/۷

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۶/۳/۳

### چکیده

با ورود صنعت چاپ به ایران و دسترسی گسترده مردم به کتاب و کتابخوانی، داستان‌های عامیانه به ویژه آن‌هایی که افسانه‌های عجیب و حوادث شگفت در آن دیده می‌شوند، از رونق خاصی برخوردار می‌گردند. یکی از محبوب‌ترین این داستان‌ها اسکندرنامه نقالی است که در دوره قاجار و اوایل دوره پهلوی بارها به شیوه چاپ سنگی به طبع رسیده است. این روایت اسلامی شده اسکندر، سرشار از موجوداتی فراطبیعی و افسانه‌ای است. در خصوص توصیف برخی از این موجودات همچون دیو و غول، می‌توان از اصطلاح اسطوره‌شناسی دگر یختی استفاده کرد؛ به این معنی که ظاهر و توانایی‌های چنین پدیده‌هایی دستخوش تغییر شده است. هدف از این پژوهش، علاوه بر معرفی یکی از نسخ چاپ سنگی اسکندرنامه نقالی به تاریخ ۷۴-۱۲۷۳ق، توصیف و تحلیل شش نمونه از این موجودات و مقایسه آن‌ها با دو اسکندرنامه چاپ سنگی دیگر است. سوالات تحقیق از این قرارند: دیوان اسکندرنامه نقالی از چه ویژگی‌های منحصر به فردی در ظاهر و توانایی برخوردار هستند؟ وجوه اشتراک و افتراق چنین موجوداتی نسبت به سایر همتایانشان چیست؟ چگونه می‌توان با توجه به مفهوم اسطوره‌شناختی دگر یختی به توصیف و طبقه‌بندی آن‌ها پرداخت؟ روش این تحقیق توصیفی و تحلیلی و شیوه جمع‌آوری اطلاعات کتابخانه‌ای است؛ و تصاویر مورد نظر با روش آیکونوگرافی پانوفسکی مورد تحلیل قرار گرفته است. مقایسه تطبیقی این سه نسخه، نشان از اقتباس تصاویر اسکندرنامه مظفری از نسخه مورد بحث و پیموده شدن مسیری متفاوت در تصویرسازی دیوان در نسخه عصر پهلوی دارد. همچنین، دیوان به تصویر کشیده شده در این نسخه سه نوع متفاوت دگر یختی را به شکل ناقص (بخشی از پیکره)، کلی و شفاف‌بخش به نمایش می‌گذارد.

### واژگان کلیدی

دگر یختی، دیو، اسطوره، ادبیات عامیانه، اسکندرنامه نقالی، چاپ سنگی

\* این مقاله برگرفته از رساله دکتری نویسنده اول با عنوان «دگر یختی در تصاویر چاپ سنگی اسکندرنامه نقالی» به راهنمایی نویسنده دوم، در دانشگاه هنر تهران است.

\*\* دانشجوی دکتری تاریخ تطبیقی و تحلیلی هنر اسلامی، دانشگاه هنر تهران، تهران، استان تهران (نویسنده مسئول)

Email: Nimaadham999@yahoo.com

\*\*\* استاد دانشکده هنرهای کاربردی، دانشگاه هنر تهران، تهران، استان تهران

Email: Mehdi.hosseini343@gmail.com